

ІНШОМОВНА ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті окреслено особливості та тенденції розвитку іншомовної освіти майбутніх лікарів як процесу кваліфікованого опанування іноземної мови. Охарактеризовано специфіку змісту й відповідних форм і методик такої освіти у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії.

Ключові слова: майбутній лікар, іншомовна освіта, тенденції розвитку, професійне становлення, професійне навчання.

В статье раскрыты особенности и тенденции развития иноязычного образования будущих врачей как процесса квалифицированного освоения иностранного языка. Охарактеризована специфика содержания и соответствующих форм и методик такого образования в высших медицинских учебных заведениях Великобритании.

Ключевые слова: будущий врач, иноязычное образование, тенденции развития, профессиональное становление, профессиональное обучение.

The article deals with the disclosure of peculiarities and trends of the development of foreign language education of future doctors as a process of qualified acquisition of a foreign language, characterization of the content and corresponding forms and methods of such education in higher educational institutions of the United Kingdom.

Key words: future physician, foreign language education, development tendencies, professional formation, vocational training.

Актуальність. Об'єднавчі процеси у Європі, поглиблення міжнародного співробітництва, а також попит європейського ринку праці висувають високі вимоги до володіння іноземними мовами в сучасних лікарів. Процес навчання перетворюється в істотний елемент загальної освіти і значення його у європейських освітніх закладах постійно зростає. У вимогах Європейського Союзу міститься положення стосовно того, що якнайбільше громадян Європи, крім рідної, повинні володіти принаймні ще двома іноземними мовами.

Напрями європейського співробітництва в освітній сфері на початку нового тисячоліття визначено програмою «Освіта і професійна підготовка 2010» (Education & Training 2010), затвердженою ЄС у 2001 р. означена програма є складовою системи європейського співробітництва й спрямована на перетворення економіки Європейського Союзу на найбільш конкурентоспроможну у світі, яка здатна стабільно

розвиватись, має найкращі робочі місця та найвищий рівень соціальної єдності.

Основні проблеми, які потребують вирішення, – удосконалення якості та ефективності освіти й професійної підготовки в країнах-членах ЄС; забезпечення її доступності; залучення до освітніх систем вищого ступеня студентів з інших країн. Для їх реалізації передбачено розвиток різних типів і рівнів загальної освіти та професійної підготовки в процесі неперервного навчання.

Важливим кроком до формування європейського бачення освітньої реформи є також документ «Роль університетів у Європі знань» [12].

Ключова роль університетів була визначена документом Європейської комісії (2003 р.), де наголошувалося на створенні економіки на основі знань, і саме університети є центрами створення цих знань та їх передачі у процесі навчання. Європейську співпрацю у сфері освіти та професійної підготовки продовжено на період до 2020 р. у контексті нової стратегічної рамкової програми європейського співробітництва «Освіта і навчання 2020» (Education & Training 2020), прийнятої у 2009 р. [8]. Програмою визначено спільні стратегічні цілі для країн-членів Євросоюзу, способи досягнення означених цілей, а також загальні методи роботи в рамках пріоритетних напрямів для кожного етапу. Головна мета програми – підтримка країн-членів у подальшому розвитку їх систем освіти та професійної підготовки, що покликані забезпечувати реалізацію потенціалу громадян, а також створити економічне процвітання та можливості для працевлаштування. Програма враховує весь спектр освітніх послуг із погляду навчання впродовж усього життя (у тому числі неформального навчання) [8]. Важливим для розуміння сучасних тенденцій розвитку іншомовної освіти є те, що в програмі йдеться також про перспективи розвитку мовної освіти, зокрема про обов'язкове вивчення з раннього віку двох іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Охарактеризуємо основні напрями модернізації професійної іншомовної освіти у Великій Британії з метою розгляду можливостей і доцільності використання такого досвіду в українських університетах.

На кінець XX – початок XXI ст. сформувалася потужна школа науковців-компаративістів, які досліджують проблеми: розвитку освіти у світовому та європейському просторі (Н. Дічек, В. Жуковський, К. Корсак, В. Кравець, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Овчарук, А. Сбруєва); формування професійної іншомовної компетентності (Р. Гришкова, Е. Комарова, П. Образцов, О. Іванова, Б. Далхаус, Г. Джонс та ін.);

психологічних основ навчання іноземних мов (Б. Беляєв); навчання іноземної мови у середніх і вищих закладах освіти (І. Берман, В. Бухбіндер, Ю. Жлуктенко, Г. Китайгородська, М. Ляховицький, Л. Морська, С. Ніколаєва) та роботи з іншомовною літературою (А. Вейзе, В. Григоров, О. Пумпянский, В. Судовцев, О. Троянська, С. Фоломкіна); вивчення наукового медичного тексту (Л. Абраменко, М. Лаврик, Д.-Е. Чабнер).

Питання розвитку вищої школи та професійної освіти у зарубіжжі, а також актуальні проблеми її реформування в Україні розробляють В. Базуріна, Т. Бондар, А. Грітченко, П. Кряжев, О. Кузнецова, А. Лукановська, О. Огієнко, Д. Пашенко, Г. Побережська, О. Тарнопольський та ін.

Так, С. Фоломкіна розглядала проблему навчання студентів немовних закладів освіти читанню професійно спрямованих матеріалів, а О. Троянська предметом свого дослідження обрала методику навчання наукових співробітників читанню фахових текстів. А. Вейзе на основі лінгвістичних досліджень розробив методику навчання читанню, реферуванню й анотуванню. Різні аспекти роботи з літературою іноземною мовою було висвітлено в працях І. Бермана, В. Бухбіндера, Ю. Гапона, В. Григоров, Г. Китайгородської, Я. Крупаткіна, М. Ляховицького, Г. Рогової, В. Судовцева та ін.

Психологічні особливості навчання читанню іноземною мовою ґрунтовно розглядаються у дослідженнях З. Кличнікової, яка розробила способи перевірки прочитаного тексту й установила сприятливі для розуміння фактори. Особливості сприйняття іншомовного тексту вивчалися також психологами та психолінгвістами (Б. Беляєв, І. Зимня, Л. Зільберман). В англомовній методиці проблеми читання, перекладу, реферування та анотування академічних і фахових текстів іноземною мовою представлено у працях Р. Арендса, Р. Гоуера, Т. Дадлі-Еванса, Р. Джордана, Д. Еберсолда, Ч. Наттала, М. Уеста, С. Худа та ін.

Стосовно роботи саме над медичною науковою літературою іноземною мовою, то на сьогодні це питання найбільш широко висвітлено у навчальному посібнику Л. Абраменка. Готовність до різних аспектів іншомовної діяльності у студентів вищих навчальних закладів розглядалася у дисертаційних дослідженнях Л. Гапоненко, О. Кузнецової, Н. Логутіної, О. Полякової та ін.

Мета статті – розкрити основні особливості та тенденції розвитку іншомовної освіти і професійної підготовки майбутніх лікарів як процесу кваліфікаційного опанування іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним розвитком вищої освіти є розв'язання завдань Болонської декларації щодо створення в країнах ЄС до 2010 р. єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти (*The European Higher Education Area*), що стосується процесу організації європейського дослідницького простору (*European Research Area*), зокрема підвищення якості підготовки фахівців вищої кваліфікації, зміцнення довіри між суб'єктами навчання і виховання; створення умов для формування конкурентоспроможної і динамічної системи вищої освіти, а також нових інтелектуальних робочих місць; встановлення тісних зв'язків між вищою освітою і дослідницькою системою в кожній із країн, котрі підписали Болонську декларацію;

збереження європейського культурного багатства і мовної різноманітності, що ґрунтуються на культурній спадщині та національних традиціях [10, с. 51].

Суттєвим для впровадження стратегічного завдання Болонського процесу було: введення дворівневої системи вищої освіти (*Bachelor/Master*) та докторських програм (*Philosophia Doctor - PhD*); прийняття системи зрозумілих і доступних для співвіднесення ступенів, зокрема й Додатка до диплома; впровадження системи кредитів за типом European Credit Transfer and Accumulation system (ECTS); забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів [9, с. 7-9].

У контексті загальноєвропейських вимог були визначені особливості освітніх процесів у Великій Британії. Характерною рисою освіти цієї країни є розуміння іншомовного професійного спілкування як складового компоненту іншомовної освіти, якій притаманні певні закономірності, що перебувають у полі зору фахівців і реалізують реформи її змісту й технології функціонування. Поняття «професійне іншомовне спілкування» розглядається як особлива міжособистісна професійна взаємодія у сфері інформаційно-пізнавального контакту й передбачає обмін інформацією з урахуванням можливостей пізнавального й емоційного впливів на співрозмовника та особливостей мовленнєвого та поведінкового етикету носіїв мови [5].

Нова соціально-економічна і політична ситуація вимагає реалізації в суспільстві мовної політики в галузі іншомовної освіти, спрямованої на задоволення як громадських, так і особистісних потреб до оволодіння іноземними мовами. Термін «*іншомовна освіта*» був уведений у науковий обіг у кінці 90-х років ХХ століття Є. Пассовим, який розглядав іноземну мову не як «навчальний предмет», а як «освітню дисципліну», вважаючи, що в іншомовній освіті органічно поєднуються такі аспекти: *пізнавальний* (знання іноземної культури і мови як її компонента), що розвиває (розвиток усіляких здібностей і мовленнєвих механізмів); *виховний* (виховання моральних якостей особистості); *навчальний* (оволодіння вміннями говорити, читати, писати, слухати іноземною мовою) [6, с. 58].

Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що поняття «іншомовна освіта» стало загальноприйнятим у професійному співтоваристві викладачів іноземної мови і може розглядатися як: 1) цілісний педагогічний процес; 2) цінність; 3) діяльність; 4) результат [1, с. 5].

Нові освітні стратегії держави в галузі вищої медичної освіти вимагають зміни мовної політики, зокрема наявності:

- стійких знань у галузі іншомовного професійного та академічного дискурсу, що сприймаються тепер не як конкурентна перевага, а як базова універсальна навичка;
- розвинених навичок усної та писемної комунікації іноземною мовою як у професійній кар'єрі, так і міжнародній науковій діяльності;
- здатності презентувати результати своїх досліджень за кордоном, демонструвати міжнародний індекс цитованості, отримувати гранти на міжнародні дослідження, брати участь у міжнародних дослідницьких проектах, підвищуючи таким чином рейтинг свого університету і конкурентоспроможності вищої освіти.

Отже, якість мовної університетської освіти стає не лише критерієм особистого успіху фахівця/дослідника, а й фактором опосередкованого впливу на економічний розвиток держави і добробут суспільства в цілому [4].

Із позицій нового методологічного підходу здійснюється переорієнтація цілепокладання у вивченні іноземної мови. Зважаючи на це, її мета полягає не у «навчанні іноземної мови» як такої, а в «іншомовній освіті», змістом якої є не лише прагматичні знання, навички та вміння, а й розвиток особистості засобами іноземної мови за паралельного і взаємопов'язаного вивчення мови і культури, а міжкультурна парадигма розглядається як онтологія сучасної мовної освіти, яка звернена насамперед до принципів формування полікультурної особистості в умовах полікультурного-мовного простору у ході вивчення іноземних мов і культур [7].

На сьогодні у психолого-педагогічній науці та системі професійної підготовки майбутніх фахівців виокремлено такі *принципи* міжкультурного орієнтованого навчання у закладі вищої освіти:

- *безперервної й послідовної іншомовної освіти* – передбачає загальні концептуальні підходи до реалізації гармонізованого змісту і технологій на всіх рівнях іншомовної освіти;

- *комунікативно-міжкультурної взаємодії* – забезпечує розвиток здатності до міжкультурного іншомовного спілкування;

- *проблемності й інтерактивності організації навчального процесу* – реалізується через вирішення конкретних проблем з опорою на знання, навички та вміння, отримані в різних предметних галузях;

- *фундаментальності іншомовної освіти* – передбачає засвоєння студентами глибоких й усебічних знань, які складають необхідну основу для розвитку високого професіоналізму і забезпечують мобільність особистості в динамічно мінливих умовах життя;

- *забезпечення міжнародно-стандартного рівня навченості* – передбачає функціональність в оволодінні іноземною мовою та культурою, відповідність міжнародним стандартам; реалізується через адекватні цілі, зміст і технології, а також об'єктивні міжнародно-стандартні способи оцінювання – дескриптори рівнів володіння іноземною мовою;

- *позитивного корпоративізму* – має на меті досягнення згоди і соціального партнерства учасників взаємодії, дозволяє задати професійний контекст навчального процесу, оскільки передбачає моделювання ситуацій соціально-психологічної взаємодії, регульованого ціннісно-нормативною системою майбутньої професійної діяльності;

- *культурно-пов'язаного вивчення іноземної та рідної мов* – ґрунтується на нерозривному зв'язку кожної окремої мови та відповідної культури і положенні, що усвідомлення форм рідної мови стає можливим відповідно до контрасту із досліджуваною іноземною мовою;

- *продовженої компетентності* – передбачає спрямованість на міцні базові, інваріантні знання студентів про іншомовну культуру і пов'язані з ними стійкі мовні компетенції як основи готовності застосовувати ці знання в довгостроковій перспективі, змінній комунікативній діяльності [5; 7].

Для розуміння сутності поняття «іншомовна освіта студентів-медиків» у Великій Британії нами було виокремлено низку визначень поняття іншомовної освіти:

1. *Іншомовна освіта як цілісний, спеціально організований педагогічний процес*. Як і будь-який інший процес, він носить закономірний, цілеспрямований, керований і поступальний характер, а як педагогічний процес, крім вищезначених характеристик, він є безперервним, здійснюється суб'єктом цього процесу і детермінований соціальним замовленням суспільства, культурними та історичними умовами, вимогами до рівня підготовки учнів з предмета «іноземна мова», завдяки якому відбувається їх культурне збагачення, набуття досвіду діалогічної взаємодії.

2. *Іншомовна освіта як цінність* може розглядатися на трьох рівнях: 1) *цінностей-відносин*, які розкривають значення і сенс комунікативних відносин і комунікативної поведінки; 2) *цінностей-знань*, які розкривають значення і сенс культурологічних, крайнознавчих знань, при цьому іноземна мова позиціонується як феномен культури, адже є знаряддям творення, розвитку, збереження і трансляції культури, фіксує певний світогляд, що характеризує духовні риси народу, його культуру; як елемент культури, адже посідає провідне місце серед національно-специфічних компонентів культури, зберігає культурні цінності в лексиці, граматиці, ідіоматиці, фольклорі, художній і науковій літературі, у формах усного та писемного мовлення; як «перехрестя культур», адже кожне іншомовне слово відображає іноземний світ та іноземну культуру, завдяки чому розширюється взаємодія і взаємовплив культур і мов; як засіб трансляції культури, адже є способом передачі інформації, культурної спадщини інших народів, засобом прилучення до людської культури, взятої в аспекті соціального досвіду; 3) *цінностей-якостей*, які розкривають значення і сенс індивідуальних, особистісних, комунікативних, статусно-позиційних та інших якостей особистості учня [6, с. 58].

3. *Іншомовна освіта як діяльність* характеризується такими параметрами: статусним становищем як формою відношення суб'єкта до полікультурного соціуму, до взаємодії різних культур і субкультур; наявністю суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин у процесі навчання міжкультурної комунікації; відкритістю й універсальністю даної діяльності як системи; штучністю і замкнутою структурою діяльності, зміст якої детерміновано вільним цілепокладанням; актуальністю і ситуативністю розв'язуваних педагогічних завдань і співвіднесеністю із навчальною діяльністю учнів. Крім того, іншомовна освіта характеризується як пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, комунікативна, естетична, а отже, перетворювальна діяльність.

4. *Іншомовна освіта як сукупність відповідних компетенцій*: *комунікативної* – здатність засобами мови, що вивчається, здійснювати мовну діяльність відповідно до цілей і ситуації спілкування в рамках тієї чи іншої сфери діяльності; *міжкультурної*, котра є показником сформованості здатності людини ефективно брати участь у міжкультурній комунікації; *соціокультурної*, що передбачає неабиякі знання в галузі проявів іншої культури, вивчення традицій і реалій країни, формування вміння представляти

свою країну, її культуру в умовах іншомовного між-культурного спілкування; *навчально-пізнавальної*, що дає змогу вдосконалювати навчальну діяльність з метою оволодіння іноземною мовою, підвищувати її продуктивність; використовувати досліджувану мову з метою продовження освіти та самоосвіти [1, с. 5].

Орієнтуючись на результат іншомовної освіти як системи компетентностей, зазначимо, що сучасна підготовка з іноземних мов у немовних закладах вищої освіти характеризується особливим лінгводидактичним фоном формування професійної іншомовної компетентності:

1) зміна соціального замовлення щодо найбільш професійно значущих галузей володіння іноземною мовою і культурою;

2) перехід сучасної системи освіти на принципи Болонської конвенції, що передбачає інтернаціоналізацію змісту навчання, участь студентів в програмах міжнародної академічної мобільності, а як наслідок – уточнення цілей іншомовної підготовки;

3) загострення внутрішніх і зовнішніх міжетнічних і міжконфесійних конфліктів, що перешкоджають міжкультурній взаємодії;

4) неабияка часова обмеженість, а також перевантаження змісту значною кількістю закладених програмою одиниць;

5) характерна для більшості педагогів недостатність лінгвокраїнознавчої компетентності, необхідної для підготовки студентів до міжкультурної взаємодії, метою якої є досягнення загальних професійних та особистісних цілей. У сучасних соціально-економічних умовах основною метою мовної підготовки у закладах вищої освіти визначено формування міжкультурної компетентності як студентів, так і викладачів, котра має на меті одночасний розвиток комунікативної і стратегічної компетентностей [4; 7].

Висновки. Отже, сутність поняття іншомовної освіти передбачає певну систему взаємопов'язаних компонентів професійно-орієнтованої іншомовної освіти, спрямованої на розвиток мовної особистості студентів нефілологічних спеціальностей. Результати дослідження доводять, що сучасне розуміння сутності та структури поняття іншомовної освіти в основі має ті позитивні соціальні зрушення, які безпосередньо визначають вимоги до професійної освіти, зокрема до майбутніх лікарів. Зважаючи на це, оволодіння іноземною мовою в системі вищої медичної професійної освіти вирізняється тим, що:

- іноземна мова слугує ефективним фактором гуманізації освіти, оскільки її використання пов'язане із процесом спілкування, спрямованим на налагодження міжособистісних стосунків, вона розглядається не лише як засіб гуманітаризації, що впливає на особистісний розвиток майбутнього фахівця, а й як частина його професійної підготовки;

- оволодіння іноземною мовою у вищих медичних навчальних закладах сприяє виробленню в майбутніх лікарів умінь системно і грамотно передавати свої думки рідною мовою, сприяє подоланню професійної некомпетентності, забезпечує розвиток мовленнєвої культури особистості;

- оволодіння іноземною мовою (переклад наукової статті, складання реферату або анотації, написання доповіді тощо) сприяє розвитку культури писемного спілкування;

Перспективи подальших досліджень. У подальшому вважаємо за доцільне дослідити проблеми підготовки майбутніх лікарів у процесі застосування чи опрацювання фахових медичних текстів іноземною мовою; здійснити огляд стану сучасних іноземних мов у системі вищої освіти Великої Британії та проаналізувати сучасні тенденції; розробити рекомендації для забезпечення тривалої стійкості та життєздатності сучасних іноземних мов у вищій медичній освіті як Великої Британії, так і України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ветчинова М. Н. Теория и практика иноязычного образования в отечественной педагогике второй половины XIX – начала XX века : автореф. дисс. на соискание уч. степени д-ра пед. наук / М. Н. Ветчинова. – М., 2009. – С. 5.
2. Гришкова Р. О. Європейський вимір якості вітчизняної освіти / Р. О. Гришкова // Наукові праці. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Вип. 203. – С. 7–10. – (Серія «Педагогіка»).
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за наук. ред. проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Крупченко А. К. Основы профессиональной лингводидактики : монография [Электронный ресурс] / А. К. Крупченко, А. Н. Кузнецов. – М. : АПКИППРО, 2015. – 232 с. – (Серия «Профессиональная лингводидактика»). – Режим доступа : <http://www.anovikov.ru/books/oprl.pdf>.
5. Лазаренко О. В. Тенденції становлення та розвитку іншомовної освіти в університетах Великої Британії [Електронний ресурс] / О. В. Лазаренко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Pedagogica/73987.doc.htm.
6. Пассов Е. И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования / Е. И. Пассов. – М., 2000. – С. 58.
7. Суворова С. Л. Актуальные проблемы иноязычного образования в вузе / С. Л. Суворова, О. Е. Овсянникова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2013/2013-4-51.pdf>.
8. Council of European Union. Council Conclusions on a strategic framework for European cooperation in education and training («ET 2020») 2941th Education, Youth and Culture Council meeting Brussels. – 2009. – 12 May. – 13 p.
9. Higher Education in Poland: Implamenting the Assumptions of the Bologna Declaration in 2000-2002. – Warszawa, 2000. – С. 7–9.
10. Kraśniewski A. Proces Boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe? / A. Kraśniewski. – Warszawa : Publikacja MeiN, 2006. – S. 51.
11. Lu P. English in Medical Education: An Intercultural Approach to Teaching Language and Values / P. Lu, J. Corbett. – Bristol: Short Run Press Ltd., 2012. – 232 s. – (Multilingual Matters). – (Languages for Intercultural Communication and Education; V. 24)].
12. Role of the universities in the Europe of knowledge / Commission of the European Communities. – Brussels, 2003. – 23 s.

Дата надходження до редакції: 12.02.2018 р.